

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ KATKISI

Prof. Dr. Korkut TUNA*

ÖZET

Sosyoloji ve sosyolojideki gelişmeler, Türk Dünyasının ortak kültürel mirasının araştırılmasına temel oluşturmaktadır. Sosyoloji, bu alanda bize imkânlar sağlamaktadır. Bu ortak miras araştırılmalı ve ilgililer haberdar kılınmalı, bizi birbirimize daha da yaklaştırmalıdır. Bilgi alışverişi hızlandırılmalıdır.

Bu çalışmalarda resmi kanal dışı sivil toplum kuruluşlarına, ilim adamlarına önemli görevler düşmektedir. Türk Cumhuriyetlerine “Milli Araştırmalar Merkezleri” kurulması ve ilişkilerinin geliştirilmesi sağlanmalı; Türk Dünyasında kimlik kaybının önlenmesi ve Türk uygarlığının sürdürülebilmesi için tedbirler alınmalıdır. Türk Dünyası atalarımızın bize bıraktığı yegâne yadigârdır.

Anahtar Kelimeler: *Sosyoloji, Türk Dünyası, Sosyal Miras, Sivil Toplum Kuruluşları, Kimlik.*

ABSTRACT

This study provides a discussion on the contributions of the science of Sociology and of the researchers coming together within the scope of “Non-Governmental Organisations” in studies carried out within the frame of “Studies in the Turkish World”. The science of Sociology gives opportunities to work on the Turkish World.

In order to prevent the loss of cultural identities and to carry on the Turkish Civilization necessary measures should be taken. Turkish World is our outstanding cultural heritage left from our ancestors.

Key Words: *Sociology, Turkish World, Social Heritage, Non-Governmental Organisations, Identity.*

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı, Sosyoloji Bölümü Başkanı

Sosyoloji; toplumları, toplum olaylarını, toplumların tarihî süreç içinde yaşadıkları serüvenleri inceleyen genç bir bilimdir. 19. yüzyıl Avrupa'sının sosyal şartları içinde doğmuş ve kısa zaman içinde yaygınlaşmıştır. Çünkü her toplumun kendisini ve diğer toplumlarla birlikte içinde yer aldığı tarihî/toplumsal şartları bilme, bunun için de araştırmalar yapmaya ihtiyacı vardır.

Bu nedenlerle sosyolojinin bağımsız bir bilim olarak, çağın ihtiyaçlarına cevap veren bir bilim olarak kısa sürede kabul görmesi ve yaygınlaşması mümkün olmuştur. Özellikle hızlı bir değişme yaşayan toplumlar meselelerinin anlaşılmasında ve çözümünde sosyolojiye dört elle sarılmakta, toplumlarının ve içinde yer aldıkları toplumlararası ilişkilerin kendilerini nereye götürdüğünü anlamaya çalışmaktadırlar.

Bu nedenlerle Osmanlı Devletinin son yıllarında ve yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilk yıllarında sosyolojiye önem verilmiştir. Günümüzde de karmaşıklaşan toplum ilişkileri sonucunda tüm toplumlarda sosyolojiye verilen önem devam etmektedir.

Türk Dünyasını oluşturan toplumlarımız da tarihlerinin yeni bir aşamasına girmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan toplumlarını araştırma, meydana gelen değişimleri bilme ihtiyacı sosyolojinin buralarda da bağımsız bir bilim olarak görevini yerine getirmek için diğer bilimlerle arasında yerini almasına yol açmıştır.

Türk Dünyası varlığını ve kimliğini oluşturan temel özelliklerini araştırma ihtiyacını duymaktayız. Binlerce yıl önceye giden bir tarihî süreç içinde Türk boylarımızı var eden temel özellikleri, toplumların yapısını, ilerleme ve gerileme süreçlerini, yıkılıp yeniden kurulmalarını sağlayan dinamikleri bilmek istemekteyiz.

Farklı coğrafyalarda aynı ve farklı zamanlarda ortaya çıkan Türk Devletlerinin, toplumlarının geçmiş tarihten günümüze gelen yürüyüşü ve bu yürüyüş sırasında kazanılan toplumsal özellikler ve bu özellikler arasında dikkat çekici bir şekilde önemli yer tutan ortak özelliklerimiz araştırılmayı, derlenip bir araya getirilmeyi beklemektedir.

Dilimiz, örf ve adetlerimiz, geleneklerimiz kısaca törelerimiz, Devlet tecrübemiz ile bu tarih sürecinde varlığımızı sürdürme mücadelemizde yarattığımız her türlü eser araştırılmayı beklemektedir. Şimdiye kadar tek başımıza sürdürdüğümüz, tek tek yaptığımız ve belli nedenlerle sadece kendi

özelliklerimize yönelttiğimiz gayreti şimdi ortak geçmişimize, bu günümüze ve geleceğimize ayırmalıyız.

Bu birkaç başlık altında topladığımız ve hepimizin tarihte sahip olduğu bu gün de sahip çıkmamız gereken tüm “Türk Dünyası Ortak Mirası” yeniden ele alınmalı, ortak bir bakış açısı altında yeniden araştırılmalıdır. Bu çalışmada mevcut bilgilerin bir araya getirilmesi kadar, eski/yeni ve gelecekte sahip olacağımız tüm varlıklarımız, özelliklerimiz, mirasımız ele alınmalı ve araştırılmalıdır.

Türk Dünyasının coğrafyası, tarihi, dili, kültür varlıkları, tüm maddî ve manevî mirası, iktisadî ve sosyal hayatı sosyoloji biliminin –yanlış anlaşılmasın, diğer bilimlere de saygımız, itimadımız var- önderliğinde ele alınmalı ve araştırılmalıdır. Çünkü araştırılan Türk Dünyasının, Türk toplumlarının araştırılmasıdır. Tarihin bütün dönemlerinde insanın toplum hayatı boyunca ortaya koyduğu her eser, her başarı birçok bilimin olduğu kadar ve belki de daha çok, daha kuşatıcı bir biçimde sosyolojinin de konusudur.

Türk Dünyasını oluşturmuş ve oluşturmakta olan bütün toplum ve toplulukların bir zamanlar geçmişte veya günümüzde sahip olduğu her özellik sosyolojinin konusudur ve olmaya da devam edecektir.

Bu çok karmaşık ve iç içe geçmiş toplum olayları sosyolojinin metot ve teknikleri ile ele alınabileceği kadar bu olayların başka bilim dallarının kullandığı metot ve tekniklerle elde edilmiş bilgilerine ulaşmak da imkan dâhilindedir. Önemli olan sahip çıktığımız ve çıkacağımız tarihî/toplumsal özelliklerimiz ve bunların, araştırmalarımızın amacına uygun olarak elde edilmesi ve bir araya getirilmesidir.

Sadece geçmişimiz değil, bu günümüz kadar geleceğimizin de nasıl şekillenmekte olduğu veya nasıl şekilleneceği de ortak çalışma ve araştırma konularımız arasında yer almalıdır. Sürekli değişen ve değiştirilen ve belli bir istikamete giden dünya koşullarının toplumlarımız ve insanlarımız üzerindeki etkilerini de ortaya koyacak araştırmalar yapmalıyız.

Gelecekte karşılaşacağımız olayların, bazı gelişmelerin, kaçınılmaz değişikliklerin epey uzun bir aradan sonra bir araya gelmiş bizleri birbirimizden uzaklaştırmasına, birbirimize yabancı olmamıza yol açmasına izin vermemeliyiz. Gelişmeler bizi bir birimize daha çok yakınlaştırmalı, her alanda daha çok işbirliği ve ortak çalışmaya yol açmalıdır.

İşte sosyoloji bilimi ışığında ve çerçevesinde yapılacak çalışmaların böyle bir istikamete hizmet etmesi, devamlı değişen ve değiştirilen, devamlı yenilendiği söylenen dünya koşullarının ortak yanımızı oluşturmasına, orta paydamız olmasına dikkat etmeli gayret göstermeliyiz.

Bu tür çalışmaların yapılabilmesi, sürdürülebilmesi için çeşitli yollar ve imkânlar bulunmaktadır. Genellikle sosyolojinin Üniversitelerde kendisine bir yer edinmesi, bu şekilde yapılması sürdürülen çalışmaların bir şekilde devlet eliyle desteklenmesini gerektirmiştir.

Çalışmaların masraflı oluşu bu masrafın projeler karşılığı devlet tarafından karşılanmasına veya Üniversite ödenekleriyle sürdürülmesine yol açmaktadır. Ama günümüzde Sivil Toplum Kuruluşları kendi ayakları üzerinde durarak, çalışmalar yapmakta ve finansman kaynaklarını oluşturarak kendi ayakları üzerinde durabilmektedirler. Bu çerçevede Kazakistan'dan CESSI örneğini vermek mümkündür.

Biraz sonra sunacağım Türk Dünyası ile ilgili çalışmaların bu şekilde ve belli bir işbirliği çerçevesi içinde yapılması “Türk Dünyası Araştırmaları” açısından önemli açılımlar sağlayabilecek, yeni işbirliği imkânları yaratacaktır. Bu bakımdan Devletlerimiz, Üniversitelerimiz ve Kamu desteği yanında Sivil Toplum Kuruluşlarımızı geliştirmek ve birazdan anlatacağım birliği sağlayabilmek için onları güçlendirmemiz gerekmektedir.

2005 yılında gerçekleşen Türk Dünyası Sosyologları 1. Kurultayı'nda alınan karar gereği kurulan Derneği de bu vesile ile hatırlatmak isterim. Derneğimiz tüm Türk Dünyası Sosyologlarını bir araya getirerek önemli çalışmalar yapmaya hazırdır.

Bütün bunları yapabilmek, başarılı olabilmek için ne yapmalıyız dersek her şeyden önce gönüllerimiz bir olmalı, insanlarımız bu ideallere uygun olarak çalışmalı, bu yolda tüm imkânlarımız seferber edilmelidir. Bunun için her şeyden önce ve her şeyden önemlisi:

1. “Gönül Birliği”dir. Türk dünyası insanı, bilim adamı, siyasetçisi, yöneticisi bu işe gönlünü koymalıdır. Şayet insanlarımız arasında gönül birliği olmazsa, ne kadar çalışırsak çalışalım, ne kadar araştırma gerçekleştirirsek gerçekleştirelim, eldeki bilgileri bir araya koyup, kaynaştırmazsak, bu bilgiler eriyip bir araya gelmezse yeni bir anlam kazanamaz. Gönül Birliği bu işin mayasıdır, birçok parçayı bir araya getirecek unsurdur.

2. Gönül Birliği, İdeal birliği sağlandıktan sonra “*Kurumsal Birlik*” gerekir. Çalışmaların, araştırmaların bir arada sürdürülmesi ve ortak bir hedef yöneltilebilmesi için teşkilatlanmamız gerekir. Bu konuda mevcut kurumlarımız bakacak olursak:

- Üniversitelerimiz vardır. Her üniversitede birçok fakülte, bölüm, bulunmaktadır. Birçok hoca tek başına veya arkadaşlarıyla kendi toplumunu veya Türk Dünyasının bir yanını araştırmaktadır. Ama Sivil Toplum Kuruluşlarımız, Üniversitelerimiz arası işbirliği, ideal birliği olmazsa; bu konuda çalışanların biri diğerinden haberdar olmazsa, ortaya bir şeyler koymamız mümkün olamaz. Sivil Toplum Kuruluşlarımız, Üniversitelerimiz, Bölümlerimiz, Bilimadamlarımız arasındaki işbirliğini, bilgi alış-verişini sağlama, bunların teknolojisini oluşturmaya ihtiyacımız vardır.
- Araştırma merkezleri, Enstitüler arası işbirliği gerekmektedir. Bu Merkezlerde daha belirli ve sınırlı konularda bilgi üretilmekte, araştırmalar yapılmaktadır. Bu Araştırma merkezlerinin uzmanlığından, araştırmaları çerçevesinde elde ettikleri bilgilerden sadece o ülkenin değil, tüm Türk Dünyasının yararlanması için bu tür bilgilerin bir araya getirilmelerini sağlamak gerekmektedir.
- Üniversitelerin ve Kamu kuruluşlarının tek başlarına çalışmalar yürüttüğü, aynı şehirde bulunanların bile aralarında bir bağlantı olmadan çalışıyor olmaları, ilişkilerin bir çok prosedür gerektirmesi Sivil Toplum kuruluşlarının ne kadar önemli olacağını gündeme getirmektedir. Bugün Üniversitelere bağlı olmayan, Sivil toplum Kuruluşu veya Kamu kuruluşu desteğinde çalışan birçok birim vardır. Bunlar genellikle güncel konular üzerinde çalışmakla birlikte elde edecekleri bilgiler bu günümüzün ve geleceğimizin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Geliştirilmeleri ve işbirliği imkânlarının sağlanması gerektiğine inanıyorum.

3. Olarak belki “*maksat birliği*”nden söz etmemiz gerekmektedir. Çünkü burada önemli olan bu gün bir araya gelmiş, ileride de bir araya gelecek olan bizlerle sınırlı kalmaması, sadece bizlere bağlı olmamasıdır. Bu işler biz olmasak da yürümeli, gençlerimizin, yarınki

toplumlarımızda söz sahibi olacak nesillerin bu ideale, bu maksada sahip çıkması gerekmektedir. Bu hedef olmadan, bu maksat birliği olmadan geçmişten geleceğe bizlerin varlığını oluşturan ve sürdürecektir olan gençlerimiz, aslî ve temel özelliklerimizi bilmezlerse atalarımızın yarattığı uygarlığı, Türk Uygarlığını koruyamaz ve geliştiremeyiz.

4. Olarak maddî imkânların gerekliliği söz konusudur. Türk Dünyasının birliğini bütünlüğünü ortaya koyacak, devamlılığını sağlayacak çalışmalar için maddî-manevî her türlü destek, teşkilatlanma ve işbirliği gerekmektedir. Bunun için başta Sivil Toplum Kuruluşlarımız olmak üzere, Üniversitelerimizin, Kamu Kuruluşlarımızın, Hükümetlerimizin ve en sonunda Devletlerimizin gerekli her türlü imkanı sağlayacak kaynakları yaratmaları ve ortak çalışmalara tahsis etmeleri gerekmektedir.

Bu iş birliğini sürdürebilmek, çalışmalarını gerçekleştirebilmek için Türk Dünyasını oluşturan bütün toplum ve toplulukların Sivil Toplum Kuruluşu bünyelerinde “Millî Merkez”ler oluşturması gerektiğini düşünüyorum. Millî demek o ülkenin bütün unsurlarını bir arada tutan özellikler demektir. Beğenelim beğenmeyelim o ülkeyi ‘o ülke’ yapan yanlardır. Bu doğrultuda

- Kazakistan Millî Araştırmalar Merkezi
- Kırgızistan Millî Araştırmalar Merkezi
- Türkmenistan Millî Araştırmalar Merkezi
- Özbekistan Millî Araştırmalar Merkezi
- Azerbaycan Millî Araştırmalar Merkezi
- Türkiye Millî Araştırmalar Merkezi

ve burada olan olmayan ama bu fikre sahip herkes kendi toplumun ve topluluğun Millî Araştırmalar Merkezini kurmalıdır. İçinde başta Sivil Toplum Kuruluşları olmak üzere Üniversitelerden temsilciler olsun, Devlet ve kamu Kuruluşlarından temsilciler olsun, yeter ki oluşturulacak “Türk Dünyası Millî Araştırmalar Merkezi”ne her konuda araştırmalarıyla, çalışmalarlarıyla, maddî ve manevî katkılarıyla destek olsun. “Türk Dünyası Millî Araştırmalar Merkezi” bu konuya baş koyan bütün araştırmacılarımızın ortak çalışmalarlarıyla güçlenecek ve Türk Dünyası ile çok temel, çok önemli araştırmalar yapabilecek, bu araştırmaları destekleyebilecektir.

Türk Dünyasının gençleri bu maksada sahip çıkın, yeni çağların keyfini ve rahatlığını sürerken kimliğinizi kaybederek, kimliksizleşerek, yarın kim olduğunuzu, ne olacağınızı bilmeden yaşamayın. Kimliğine, kültürüne, töresine, uygarlığına sahip çıkmayanın gelecek dünyada yeri yoktur. Geleceğe tarihin malzemesi, tüketicisi olarak ulaşacağımıza atalarımızın yaptığı gibi tarihin yapıcısı, kurucusu olun, Türk Uygarlığını sürdürün. Sahip olduğunuz canlılık, güç ve imkânlar size bu fırsatı vermektedir.

Türk Dünyası bizimdir, hepimizindir. Türk Dünyası atalarımızın bize bıraktığı yegâne yadigârdır.